

покращити якісний стан земель різних категорій та підвищити економічну та екологічну ефективність землекористування.

Список використаних джерел: 1. Рациональное використання ґрунтових ресурсів і відтворення родючості ґрунтів : організаційно-економічні, екологічні й нормативно-правові аспекти : кол. моногр. / за ред. акад. НААН С. А. Балюка, чл.-кор. АЕНУ А.В. Кучера. Х. : Смуґаста типографія, 2015. 428 с. 2. Быстряков И.К. Пространственный ресурс как основа развития национальной хозяйственной системы Украины. *Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право*, 2008. № 1–2. С. 112–124. 3. Сохнич А.Я. Проблеми використання і охорони земель в умовах ринкової економіки: [монографія]. Львів: Українські технології, 2002. 252 с. 4. Третяк А.М. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування. Херсон: Гринь Д.С., 2012. 440 с. 5. Економічні, екологічні та соціальні аспекти використання земельних ресурсів в Україні: колективна моногр. / за ред. д-ра екон. наук, професора, чл.-кор. НААН О.В. Ульяновченка; Харк. нац. аграр. ун-т. Х: Смуґаста тип., 2015. 320 с. 6. Хвесик М.А. Стратегічні імперативи раціонального природокористування в контексті соціально-економічного піднесення України : моногр. Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 496 с. 7. Ходаківська О.В. Екологізація аграрного виробництва: монографія. К.: ННЦ ІАЕ, 2015. 350 с.

УДК 332.36

К.А. Кіріченко, здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії*
Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця,
Україна

ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ УКРАЇНИ

Наша країна входить у десятку країн-експортерів сільськогосподарської продукції до Євросоюзу. Сільське господарство складає 12 % ВВП України. Але незважаючи на наявність чорноземів і сприятливі кліматичні умови в Україні спостерігається низька урожайність: на одному гектарі вирощують менше сільськогосподарських культур, порівняно з країнами Європи. Земля - найважливіший ресурс виробництва агропромислової продукції. Тому питання раціонального використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення є актуальним і потребує подальшого вивчення.

Незважаючи на те, що питанню раціонального використання земельних ресурсів присвячена значна кількість праць таких вітчизняних вчених, як Фурдичко О.І., Беспалько Р.І., Дем'янюк О.С. та ін. Проблема раціонального

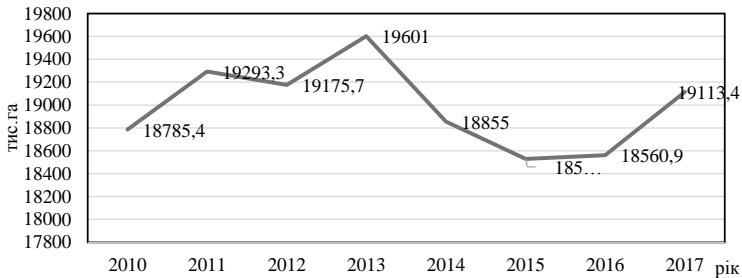
* Науковий керівник-Д.В. Шиян – д.е.н., проф.

використання земель сільськогосподарського призначення розкрита не повною мірою і потребує подальшого вивчення.

Метою статті є дослідження проблем використання земель сільськогосподарського призначення та розробка пропозицій щодо напрямів оптимізації землекористування.

Сучасний стан сільськогосподарського землекористування України характеризується декількома основними проблемами. Так в Україні для господарського використання залучено понад 92 відсотки території. Рівень їх розораністі є надзвичайно високим і збільшується кожного року, та становить понад 54 відсотки, коли у розвинутих країнах Європи — не перевищує 35 відсотків [1].

Тенденцію використання площ під сільськогосподарські культури наведено на рис.

Рис. Посівні площі сільськогосподарських культур сільськогосподарськими підприємствами (тис. га) [2]

Сучасне використання земельних ресурсів України не відповідає вимогам раціонального природокористування. Порушено екологічно допустиме співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень, що негативно впливає на стійкість агроландшафту. Інтенсивне сільськогосподарське використання земель призводить до зниження родючості ґрунтів через їх переущільнення, зокрема чорноземів, втрати грудкувато-зернистої структури, водопроникності та аераційної здатності з усіма екологічними наслідками [3].

Наступною проблемою є порушення сівозміни. Зокрема, соняшник у деяких областях займає площу понад 30 відсотків орних земель [4].

Маємо непоодинокі випадки порушення агротехнічних вимог вирощування не тільки соняшника, а й кукурудзи на зерно, сої, ріпаку, як монокультури із поверненням на попереднє місце раніше встановлених термінів.

Зазначені тенденції призводять до погіршення якісних показників ґрунтового покриву.

Сучасне землекористування в Україні характеризується ще одною особливістю. В Україні високими темпами відбувається концентрація

сільськогосподарських угідь у користуванні найбільших товаровиробників, землекористування яких перевищувало 10 тис. га. Значна кількість цих підприємств входить до складу агрохолдингів.

Крупнішими агрохолдингами України є: «Кернел», «Група UkrLandFarming», «Агропросперис» та ін. Земельний банк цих агрохолдингів перевищує 400 тис. га. Середня урожайність агрохолдингів у 2 рази вища ніж у дрібних підприємств. У той же час середні та дрібні фермери дають роботу більшості зайнятих у сільському господарстві сільських жителів [5].

А для сільськогосподарського виробництва землекористування на значних площах призводить до наступних негативних наслідків. По-перше, це послаблення конкуренції у аграрному секторі, яка є рушійною силою економічного прогресу. По-друге, це порушення сівозмін, що призводить до погіршення родючості сільськогосподарських угідь. Агрохолдинги спеціалізуються на виробництві високорентабельних експортоорієнтованих культур, в тому числі соняшника і кукурудзи, які у найбільшій мірі виснажують родючість ґрунтів.

Тому необхідно брати до уваги світові тенденції розвитку земельних відносин які показують, що при формуванні розміру земельного масиву підприємство має керуватись принципом економічної раціональності та вибрати такий напрям розвитку, який дозволить при мінімумі затрат отримати максимум прибутку не порушуючи при цьому технологію та науково обґрунтовані норми ведення виробництва. Інструментами, що сприятимуть формуванню оптимальних розмірів та ефективному використанню ресурсного потенціалу в умовах глобалізації можуть бути: запровадження системи планування та бюджетування виробничих процесів; чергування культур; використання GPS-картування земель із зазначенням історії посівів, якості землі та технології обробітку [6].

Окрему проблему раціонального використання земель становить рух прав власності на земельні частки (паї). На даний час ринок землі в Україні не сформований адже діє мораторій на продаж земель. Питання скасування мораторію є дуже дискусійним. Скасування мораторію може викликати наступні негативні наслідки: поява явища «спекуляції» земельними ресурсами; концентрація значних земельних площ у власності фінансових установ; неконтрольована урбанізація сільськогосподарських земель; неготовність людей до самостійного господарювання і самоврядування та ін.

Водночас існування мораторію на продаж сільськогосподарських земель не знаходить підтримки у багатьох вчених, оскільки має цілу низку негативних наслідків: заблокована оптимізація землеволодіння і землекористувань, що утворюються внаслідок паювання земель сільськогосподарського призначення, стимулюються негативні явища землекористування – черезсмужжя, вкраплення, малоземелля, далекоземелля тощо; селяни старших вікових груп та їх спадкоємці не можуть реалізувати своє право власності на землю; блокується створення великих, конкурентоспроможних сільськогосподарських підприємств; знижується кредитоспроможність сільськогосподарських виробників через неможливість іпотечного кредитування [7].

На сьогодні питання мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення залишається вкрай актуальним і гостро дискутується у наукових колах.

Отже, сучасний стан землекористування сільськогосподарських територій є критичним. Головною метою виробників є збільшення обсягів виробництва завдяки збільшенню розораності земель. Екстенсивний розвиток сільського господарства, порушення сівозмін, неурегульовані державні норми все це призводить до погіршення еколого-економічного стану земель.

Основними напрямками раціонального використання земель має стати: розробка та виконання загальнодержавної та регіональної програм охорони земель та відтворення родючості ґрунтів; удосконалення принципів здійснення еколого-ландшафтного землеустрою; удосконалення нормативно-правової бази охорони земель сільськогосподарського призначення; ефективне використання земель завдяки запровадженню науково-обґрунтованих сівозмін та впорядкування угідь.

Список використаних джерел: 1. Беспалько Р.І. Сучасний стан використання земель сільськогосподарського призначення Чернівецької області / Беспалько Р.І., Хришук С.Ю. // Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – 2013. - С88-93. [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/19737/1/18-88-93.pdf>. 2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 3. Фурдичко О.І. Раціональне природокористування і охорона навколишнього природного середовища еколого-економічні особливості використання природних ресурсів в аграрному виробництві України / О.І. Фурдичко, О.С. Дем'янюк // Інститут агроєкології і природокористування НААН . - [Електроний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/user/Downloads/agrog_2013_3_3.pdf. 4. Офіційний сайт Законодавства України. - [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 5. Список агрохолдингових компаній України.- [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <https://latifundist.com/kompanii/>. 6. Гуроров О.І. Оцінка земель і ресурсного потенціалу в сільському господарстві: теоретичні та практичні підходи : монографія / О.І. Гуроров, І.О. Шарко / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х.: ХНАУ; Вид-во «Точка», 2012. – 255 с. 7. О. С. Літошенко. Проблема мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення. - [Електроний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravoznavec.com.ua>.